

Ponekad je neophodno reći istinu, iako laž pomaže da se preživi. Istina je otrov, a otrov leči ili ubija. Samo oni koji ne crknu mogu se nazivati istinoljupcima, jer se jedino njihov glas čuje na ovoj staroj, otrcanoj planeti. Svako čutanje je dostoјno našeg prezira i gnušanja, i naše osude. Gubava senka pada sa tišine na pokornost, i nema te rugobe koja ne bi tražila da zavežemo naš nesuvršni jezik. Ali, postoji prkos, i stoga govorimo.

Pređmet koji je pred nama nije ni malo zamršen: jednostavan je kao svaka činjenica i gorak kao svaka sramota. Pesnički život, njegov biološki i vegetativni deo, ne luta među maglinama nepoznatih sazvežđa, niti se koleba između raja i pakla, već se valja i kalia u blatu najprostijih i najsurovijih ponženja, u smrdljivom brlogu dana i noći, punih i praznih creva, zdravog i bolesnog tela. Glavni glumac toga života, pesnik, sopstvenik buntovnoga glasa, ni ovde, u Jugoslaviji, niti igde ne može da zaradi ni koliko za hleb i vodu ako sledi svoju vokaciju i svoju originalnost. (Inače, ljudi bez talenta, očeličeni praznim duha, zaštićeni blagoslovenom osrednjošću, uvek uspevaju i žive kao bubrezi u loju.) Pesnik kradljivac božanske vatre, životari, i životinjari, od milostinje Kurte i Murte, prepušten tuđem sažaljenju i nipoštovanju, kao kljakavi starkejla pred periferijskim bifeom. Znači, istina je prosta i gada: pesnik, izuzetno biće, iskupitelj tužne ljudske ništavnosti, jeste čankoliz, nazor budala, muktaš, dripac, grebator, sitna varalica i, pre svega, prosjak. Blaženi ljudski rod nikada nije poštovan nijednu vrednost, sem ako nije služila zadovoljavanju nagona horde i rulje, ako nije bila cirkus, ubistvo ili gada. Svaka niskost i blešavost oduvek je imala svoj hram i svoje vernike, i svoje ubice. I dobro je oduvek samo nedostatak zla.

Ipak, verujemo da je tek svaki stoti prosjak — pesnik. Možda i svaki hiljaditi. Možda i svaki stohiljaditi. Jer, neuspeli proroci retki su kao dijamanti od milijardu karata. Jer, nijedan božjak nije dobrovoljno pristao na bedu i poniženja, i smrt u očajanju. Jer niko se razume ne miri sa bolevima i mukama i pasnjem skapavanjem podno nekog plota. Jer, čovek je sposoban za sve murdarluge i sviniarije, i sve nepodopštine, sem za štvrto radu idealu. Jer, nijedan zločin nikada neće proći bez pohvale i nijedno dobročinstvo bez osude, samo ako krdo to hoće i želi, a uvek želi. Jer, niko ne stavlja glavu na panj i ne rasteže sebe na točku za mučenje, sem ako nisu u pitanju novac, žene i ždranje. To čine samo retke budale — svete i dragocene budale. To čine samo pesnici, zanesljivaci, sanjari, ljudi u opsesiji, jurodivi, opsednuti vizijom lepote. Ostali, svekoliko ljudstvo duture, čmavaju, puštaju vetrove, kuže vazduh i grade veliki svinjac budućnosti.

(Ispričajmo sebi zlobnu pričicu o tome kako je majka imala tri sina, tri potomka istoga oca, tri ploda iste utrobe. Dvojica na rođenju dobiše dobru vilu i behu pametni, sebični, zli, pokvareni, ništavni, jednom reču uspeli ljudi. Treći, najmalokrvniji, vrljavi, bezazleni, dobri, dobi Baba Rogu, i beše pesnik. Ipak, verujemo da bi bez njega i sama majka bila jedva nešto više od žedice koja se pari u žbunju i koti u jazbini. Ipak, za utehu namučenom čovečanstvu, kažimo da svetom vladaju inteligentne društvene životinje, dobro izdresirana stoka bez repa, tvrdokorna i nesotljiva živila koja u slast balega na one nerazumne.)

Naslušali smo se dosadne ploče koja blebeće da društvo, organizacijom jednog soja iskvarenim majmuna i jedne fele pomahnitih sakaluda, vladaju aluminijumski, čelični, betonski, gvozdeni ekonomski zakoni artikulirani prohtevi džungle i brloga. (Nasuprot čoveku, nijedan lešinar ne traži da mu se prizna pravo na gumanje mrcine.) Tokom istorije, tokom vremena, između rutavog, krvoločnog pečinskog zvezkana i visokoškolovanog ubice-avijatičara, naučili smo na sopstvenoj koži da su društveno korisni — to jest, mogu se pretvoriti u novac, jelo i stvari — mašinbravari sa klasom sveštu, akviziteri sa brbljivim jezicima, prostitutke sa

vidosav stevanović

O SVETIM BUDALAMA

triperom i bez njega, novinari bez dara i savesti, pravnici bez ikakvog pojma o pravdi, političari sa krvožednim naklonostima, dobročinitelji koji mrze dobro, vizionari budućih društava koji pljuju na sve živo, policajci sa pendrecima i blagodetima trećeg stupnja, oslobođenci, zaljubljeni u ropstvo i zatvore, i tako dalje, do poslednjeg i najbeznačajnijeg prevaranta, plaćenog piskarala. Takođe smo na svojoj zlopamteočoj koži doznali, pomoću batine koja je sinonim pozitivnog znanja, da su društveno nekorisni — to jest, ne mogu se pretvoriti ni u šta drugo sem u sapun i ribače četke — ludaci koji traže sreću, deca koja ponekad hoće da budu amebe, maloumnici sa ozarenim licima, bolesnici sa divnim neizlečivim bolestima, i pesnici, zaneti užasom i strašcu. Slovo humanosti kaže da prvi, sposobni, treba da se staraju o drugima, nespособним. Oni koji imaju mnogo treba da daju onima koji imaju malo, a ovi onima koji nemaju baš ništa, a onda prvi uzmu sve poslednjima, i tako je sve u redu do srećnog i groznog svršetka. Postoji slovo humanosti, ali postoji i pljačka i otimačina, i tako je sve onako kako je oduvek bilo. Nepoznato nam je, međutim, šta mrtvaci, mrtvi od fizičke gladi i srama, misle o slovu humanosti, izmišljotini profesionalnih demagoga, i kakav težak san šalju na oči živih bednika. (Verujemo da su šakali prvi počeli da propovedaju ljubav, slogan i bratstvo, a zatim su krokodili i orangutani postali nosioci progresa.)

Takođe smo se naslušali ploče koja drnda o tome kako pesnici, pošto pisanjem ne mogu da napune svoje vijonovske trbuhe, moraju da nadu neko sporedno uhljebiti, jednom rečju **da se snadu**. (Nikome to ne izgleda isto toliko saosećajno kao kad se gladnom i lajavom psu zapušte usta oglodanim i žvalavim kokalom, i tako slepcu uvek daju savete vidovitim.) Na primer: da budu portiri u barovima i da teteso kurvama i podvodacima, da gizdavim budzovanim iščekaju kola na benzinskim pumpama, da novinarski radoznalo njuškaju smrad zločina i prijavštine velikoga grada, da sasuzenim esedlicama preporučuju bljutavate knjige po praznim bibliotekama, da grbe leđa i talenat pred debilnim urednicima. Spisak **pesničkih** poslova dugačak je bar koliko spisak veneričnih bolesti, i bar toliko prilepčiv i jadan. Pesme, belege lepoće i užasa, zapisivaće samo u trenucima odmora i dokolice, kao što penzioneri uveče ljušte preferans i kao što se čedne domaćice jebuckaju između kuvanja ručka i metenja poda. Pesme će pisati između dve noćne sene, kao što prostutitione čuće nad bideom između poseta parajlji i pastuva. Inspiracija će im dolaziti pošto odrhru ručak, i lepršanje njenih krila rasterivaće im iz mozga maglu od prženih kotleta. Njihovi stihovi mirisati tada na svinjska crevca, i tako će mir blešasti zavladati svetom. Dodirnuće se krajnosti u tročetvrtinskom taktu pokornosti i poniznosti, i zatvorsko zvono zvoniće divotalnu uspavanku. (Ništa nam neće biti potrebno tek onda kada ništa ne budemo hteli, i tako ćemo iskusiti sve slasti smrти u žabokrećini.)

Ponekad je, međutim, neophodno postaviti pitanja oštra kao kasapski nož i dobročudna kao mišomor. (Zamislimo samo svet u kome niko ništa ne pita i, čuteći kao lešina u natrulom sanduku, ravnodušno i tupo bulji u stražnjicu onoga iznad sebe.) Jer, život je besmislena zbrka i samo naopaka pitanja mogu u sebi sadržati iole podnošljive odgovore, kao što krivo ogledalo ipak može održavati ne-

besa i zvezde, iako njegovo sunce izgleda kao istopljeni čvarak. Jer, pravde radi, istine radi, poštenja radi, divnu dobroželateljsku logiku katkad treba primeniti na sve veselne kojima se biberi i zapržava društvena papazjanija. Stoga, mirnoga sna radi, postavljamo pitanja: zašto ne bi fudbaleri, noge bez glave i glave bez mozga, miljenici besne rulje, savremenii gladijatori, osam sati dnevno grbali sa rudinicima, u opasnom vazduhu zemljene utrobe, i tako u znjou lica svog zaradivali hleb svoj nasušni zajedno sa tuberkulozom i kostoboljom? Fudbal bi igrali onda kada speku sa sebe štroku poštenoga rada i tako davali svoj prilog sveopštjoj harmoniji društva i vaseljene. Zašto ne bi pevači zabavne i narodne muzike, rahitični slavuji sa čekovnim knjižicama i deviznim računima, čupavi idoli sa dinarskim srcem, utrudivali svoje muzikalne dlanove u kamenolomima, gutajući kamen-prašinu radi boljeg teka i čistijeg grla, izlažući svoja nežna tela blagotvorne suncu, idiličnoj kiši i romantičnom vetru, guleći pasulj i užeglu slaninu? U beskrainjoj dokolici između teškog posla i još težeg sna; dugoj često i po nekoliko minuta, mogli bi nate-nane da pevaju usrećitelne i sređepatne pesmulkje po ugledu na nekog znamenitog američkog ili engleskog kretena. I tako dalje, što rekao ljudožderski poglavica pošto je po-njupao sedamsto sedamdeset i sedmog ne-srećnika i triput podrgnuo.

Dobroželatelji i pametnjaković, zločinci bez kazne i griže savesti, kažu da pesnika niko nije šibao po ušima da mrči hartiju i sluša burljanje u praznim crevima, da tetura između sna i jave kao pijanica na poleđici, da čačka mječku onde gde je ne svrbi i mrežom za leptirove lovi senku oblaka na livadi. Niko ga nije terao da se ubija bez praha i olova niti da se spaljuje na popljuvanom oltaru nekog tamo zaboravljenog boga. Dušebrižnici su učinili sve — od roditeljskog gnušanja do profesorskog podignutog prsta, od podsmehivanja do šibanja, od kritičarskog tručanja do milovanja po rebrima u Padinskoj Skeli, od spavanja pod mostom do rasklimanog kreveta u vlažnim periferijskim čumezima — da mu ogade stihiopsanije, da mu polome kičmu, da ga nateraju da liže što je posrao, da mu u svest i podsvest uteraju uobičajene refleksе i misli, da mu neposlušnu poeziju sateraju u mišiju rupu posrednosti. (Nikada nijedan osrednji nije propao, niti je gladovao, niti je samog sebe mučio, i tako se čovečanstvo približava opštem idiotluku.) Na točak za mučenje ga nisu razapinjali, konjima za repove ga nisu vezivali, razume se, zbog slova humanosti koje kaže da mrtvaca ne treba dvaput ubijati. Kao da su mu preljubazano rekli, milujući mošnje svome milosrdu kao što zasićeni žderonja miluje svoju nabreklu trbušinu: oprashto ti, dražajši Fransoa, i stoga biraj — volj ti mišomor u čorbi, volj ti konopac o vitoj grani, volj ti metak u stameno čelo. Rekli su i, mora se priznati, nisu porekli. A neposlušni deran izabrao je, mimo sve te krasote i milote, suštu strahotu i sramotu — poeziju, i sve ono što uz nju ide: bedu, poniznja i gluvo crkavanje u očajanju. Od svih proverenih načina samoubistava, taj je najsporiji i najsigurniji, i vazda najboljnji. (Isti gorak kolač sleduje još i onim jadovanima koji, iz lenjosti i obesti, rmbaju u životispisnom pakluku kapitalističkog izrabljivanja i uče ratnički zanat u Legiji stranaca.)

Tako počinje tragična opereta koja se završava javnim ubistvom, svečanim i šupljim nekrolozima, nameštenim biografijama i skromnim mestačima u čitanakama, i ponekad groznim bronzanim spomenikom u začaćenoj aleji provincijskog parka pod kojim se cmaču i ližu gimnazijali i prodavačice iz parfumerija. U režiji vrhovnog arbitra kulturne, Hromog Dabe, na kraju se pesnikova mršava trupina bacu lešinarima, hrestomatiama, koji će joj izvaditi utrobu, popiti oči, protisuti mozak i kožu prevrnuti na naličje kao rukavicu. Onaj zaneseni i bezazleni, koji je čitavog života sanjao strašne snove o vukodlaciima uspeha i slave, postaje sada zalogaj u trbuhi olinjalih škalaka istorije i balega kojim ovi zasipaju živa ništavila. Eto šta se zbiva sa svetim budalamama, dragi meštре Fransoa.